

**ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ВЕРХНЕ ПОБУЖЖЯ»**

Досліджено ландшафтно-екологічні, флористичні, фауністичні та історико-культурні передумови створення нового національного природного парку України «Верхнє Побужжя». Вказано кількісні показники природно-заповідного фонду регіону, в т.ч в розрізі адміністративних районів. Окреслено екологічне та соціальне значення проєктованого національного природного парку.

Ключові слова: Верхнє Побужжя, національний природний парк, природно-заповідний фонд, Хмельницька область.

Збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, культурно-історичної спадщини є важливою складовою сталого розвитку країни, духовного здоров'я нації. У всьому світі зростає розуміння того, що руйнуючи природне середовище, суспільство знищує власне майбутнє. В нас один шлях – жити, працювати і відпочивати у злагоді з природою.

Верхнє Побужжя – це територія басейну річки Південний Буг в межах Хмельницької області, де бере початок ця велика річка та її притоки. Територія вирізняється великим ландшафтным різноманіттям: на заході – дещо вирівняна, унікальна Авратинська рівнина, де розташовані витoki Вілії, Горині, Случа, Південного Бугу, Бужка, Збруча, Смотрича і їх приток; на сході – льодовикова Летичівська рівнина, яка відноситься до групи Подільських Полісь, а також екзотичні рифові вапнякові пагорби, що утворюють другу (після Товтр) невисоку грядку у Деражнянському районі. Верхньобузька височина характеризується максимальними для області абсолютними висотами, які подекуди піднімаються до 380-396 м; горбисто-балковим рельєфом, глибоко врізаними річковими долинами, великою кількістю водосховищ і ставів.

Своєрідні та унікальні ландшафти Верхньобузького басейну є екотопами для різноманітного рослинного і тваринного світу.

Природна рослинність Верхньобузького басейну представлена лісами, луками, болотною і водною рослинністю. За результатами попередніх обстежень на території Верхнього Побужжя зростає 20 видів рослин, які занесені до Червоної книги України, 38 регіонально рідкісних видів, які охороняються в Хмельницькій області та 8 рідкісних рослинних угруповань, які занесені до Зеленої книги України.

Серед великого різноманіття тваринного світу тут мешкає 17 видів, які занесені до Червоного списку МСОП та Європейського Червоного списку; 46 види тварин, які занесені до Червоної книги України; 183 вид включений до Додатку II Бернської конвенції; 63 види охороняються в Хмельницькій області [1, 2].

На території басейну Південного Бугу в Хмельницькій області знаходиться 92 території природно-заповідного фонду загальною площею 9509,84 га, що становить 2,02% від загальної площі (показник заповідності) Верхнього Побужжя. Рівень заповідання Верхньобузького басейну за задовільний вважати не можна: показник заповідності в Європі сягає 15-30%, в Україні – 6,6%, у Хмельницькій області – 15,2%.

Показник заповідності у адміністративних районах Хмельницької області, що розташовані у басейні Південного Бугу різний. Найбільшим він є у Летичівському районі (3,3%), у Деражнянському – 2,4%, Старокостянтинівському – 2,2%, Красилівському – 2,0%, Ярмолинецькому (1,7%), Хмельницькому – 1,4%. Найменшим (0,6%) показник заповідності у Волочиському і Старосинявському районах (рисунок 1).

Територія Верхнього Побужжя зі стародавніх часів лежала на перетині багатьох шляхів і культур, тому має багате історичне минуле і цінну культурну спадщину. Саме тут, у Волочиському, Красилівському, Хмельницькому, Ярмолинецькому, Старокостянтинівському, Старосинявському, Летичівському і Деражнянському районах Хмельницької області планується створити національний природний парк.

Створення національного природного парку «Верхнє Побужжя» передбачене Указом Президента України від 01.12.2008 р. № 1129/2008 «Про розширення мережі та територій національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів» [3], де підтримано ініціативу Хмельницької обласної державної адміністрації щодо створення на території Хмельниччини двох національних природних парків «Мале Полісся» та «Верхнє Побужжя» (національний природний парк «Мале Полісся» створено Указом Президента України від 2 серпня 2013 року) [4]. Головною метою створення національного парку «Верхнє Побужжя» є збереження, відтворення та раціональне використання природних ландшафтів басейну Південного Бугу у Хмельницькій області, які мають важливе природоохоронне, естетичне, наукове, освітнє, історико-культурне, рекреаційне та оздоровче значення.

Екологічна необхідність створення національного природного парку на території басейну Південного Бугу в Хмельницькій області зумовлена тим, що Верхнє Побужжя характеризується [2]:

- наявністю добре збережених аквально-лісових природно-територіальних комплексів, високим рівнем ландшафтного різноманіття;
- різноманітністю рослинного і тваринного світу зі значною раритетною складовою;

- високою рекреаційною придатністю (територія характеризується значними можливостями для різних видів рекреації, включаючи екологічний, орнітологічний, водний, зелений і агротуризм);
- естетичністю території (наявність значної кількості ландшафтів з високими візуальними характеристиками, великою пейзажною різноманітністю й винятковими естетичними якостями);
- комфортністю природно-кліматичних умов для організму людини (сприятливий клімат, наявність рослинного покриву й водних об'єктів, відсутність серйозних чинників лімітуючих рекреаційну діяльність);
- історико-культурною цінністю, – наявність особливо цінних об'єктів культурної спадщини: видатних пам'яток історії, культури, археології, монументального, садово-паркового мистецтва (Меджибізька фортеця, культурно-історичні об'єкти в Летичеві, Пиляві і т.і.).

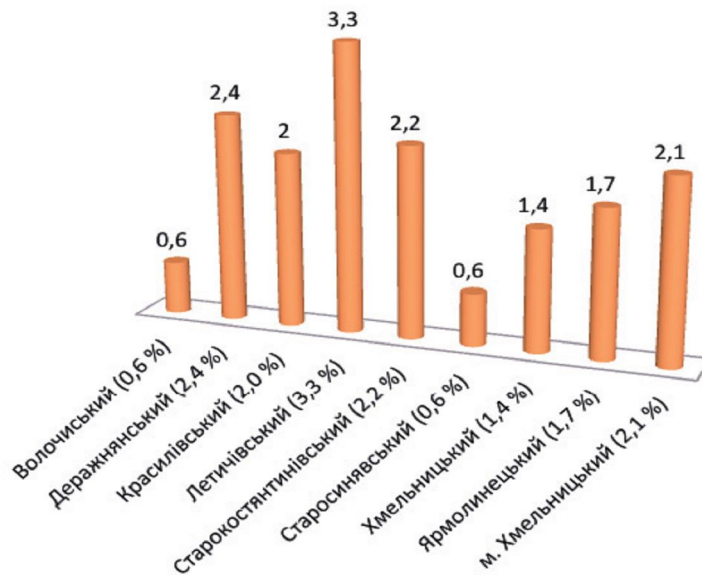

Рис. 1 – Порівняння показника заповідності у адміністративних районах Верхньобузького басейну

Разом з тим, збереження басейну річки можливе лише в комплексі, а не на окремих, відокремлених у просторі фрагментах, а наявні природно-заповідні території Верхнього Побужжя не мають адміністрацій, через що важко організувати дотримання їх заповідного режиму.

Створення національного природного парку матиме важливе екологічне значення не тільки для збереження біоландшафтного різноманіття, але й виконуватиме водоохоронну й агроекологічну роль, стабілізуватиме прояви водної й вітрової ерозії ґрунтів, матиме оптимізуючий вплив на мікроклімат, гідрологічний і гідрогеологічний режим господарських угідь (зокрема орних), поліпшення естетичної привабливості ландшафтів, підвищення їхнього рекреаційного потенціалу і т.і.

Створення багатофункціональної природно-заповідної території, яка за своїм статусом та режимом вдало вписується в господарську структуру області, відкриватиме нові можливості розвитку регіону. Національний природний парк забезпечуватиме розв'язання однієї з найважливіших проблем сьогодення – раціонального природокористування, адже покликаний використовувати територію для охорони природи та відпочину.

Парк сприятиме переорієнтації економіки регіону з екстенсивного природокористування на розвиток туристичної та оздоровчо-рекреаційної індустрії, формування туристичної складової в економіці й інфраструктурі регіону, що в свою чергу вирішуватиме соціально-економічні проблеми подолян завдяки створенню нових робочих місць для місцевого населення та збільшенню надходжень до місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Верхнє Побужжя – проєктований національний природний парк України (Хмельницька область) / [Т.Л. Андрієнко, Л.П. Казімірова, Р.Г. Білик, М.Д. Матвєєв та ін.]; за заг. ред. Т.Л. Андрієнко. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський, 2007. 40 с.
2. Казімірова Л.П. Верхнє Побужжя / Л.П. Казімірова. – Хмельницький : Інтрада, 2012, – 288 с. – (Серія «Terra incognita: Хмельниччина»).
3. Указ Президента України № 1129/2008 «Про розширення мережі та територій національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів» : [Підписано Президентом України 01 груд. 2008 р.] офіц. текст : за станом на 01 груд. 2008 р.: Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129/2008> (дата звернення: 20.04.2019).
4. Указ Президента України № 420/2013 «Про створення національного природного парку «Мале Полісся»: [Підписано Президентом України 02 серп. 2013 р.] офіц. текст: за станом на 02 серп. 2013 р.: Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15950.html> (дата звернення: 20.04.2019).